

OTA – ONALARNING DIQQAT – E'TIBORINI BOLANI AQLIY RIVOJLANISHIDAGI ROLI

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti

*Falsafa fanlari nomzodi dotsent: **Nozima Mullaboyeva***

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti

Psixologiya (faoliyat turlari bo'yicha) yo'nalishi I – kurs magistri

Nabijonova Muslimaxon

Annotatsiy: Ushbu maqolada bolalarni rivojlanishida ota – onaning roli qanchalik muhimligi va ularga aqliy rivojlanish paytida diqqat qaratish kerakligi va shu bilan bir qatorda bolalardagi diqqat yetishmovchiliginini yechimlari haqida atroflicha ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: diqqat, sinchkovlik, xatar, qiziqish, xabardorlik

Hozirgi kunda ko'plab oilalarda ota – onalarning ko'p vaqtini ishda o'tkazganligi sababli bolalarda ayniqsa o'smir yoshidagi o'quvchilarda har xil yomon va noxush holatlar kuzatilyapti. Bola uchun ota – onaning e'tibori hamma narsadan ustun turadi. Ota – onalar bolalari bilan doimiy tarzda suhbatlar olib borib, ularning qiziqishlari bilan fikr almashishlari lozim. Shunda bola o'zini oilasiga kerakligini yanada yaxshiroq his qiladi va o'qish joyida ham ko'plab yutuqlarga erisha oladi va bu yo'l osonlik bilan bo'ladi. Chunki bola bu vaqtda ota – onasining unga bo'lgan ishonchini va e'tiborini esga oladi va yanada yaxshiroq va muvaffaqiyatliroq harakat qiladi. Ularning ayniqsa ma'lum bir sohani tanlashida va to'g'ri kasb egallashida ota – onalarning o'rni kattadir. Bolaning o'qishdan chalg'ib, har xil keraksiz o'yinlarga vaqtini sarflashida ham ota – onaning bergan tarbiyasi muhimdir. Chunki ota – onaning vaqtning qaytib kelmas ne'mat va boylik ekanligini bolaga tushuntira olsa, bola har bir daqiqasini unumli va foydali o'tkiza oladi. Ota – onalar bolalaridan ko'plab narsalar yutuqlar talab qilishadi lekin avvalo shunga

yarasha o'zlari ham ularga vaqt ajratishmaydi. Shunaqa holatda bu bola uchun qiyin bo'ladi.

Hozirgi globallashgan vaqtda ota – ona bolasining diqqatli va sinchkov bo'lishini xohlaydi. Chunki bu zamonaviy davrda do'stdan ko'ra ko'proq dushmanlar bor. Har birimiz farzandimizning ziyrak bo'lishini istaymiz. Kichkintoylarimizning sinchkovligini oshirish uchun kitoblar o'qiyamiz, filmlar ko'rsatamiz, ibratli hikoyalarni aytib beramiz. Lekin hamma bolalar ham birdek hushyor bo'la olmaydi. Ba'zida hatto maktabdagi o'qituvchilardan ota-onalar «Farzandingizga biror nima bo'lgan? Hech ham fikrini jamlay olmaydi, doim hayoli tarqoq. Dars davomida derazaga termulib o'tiradi yoki rasm chizadi», degan gaplarni ham eshitishadi. Bu vaziyatni qanday qilib to'g'irlash mumkin? Olimlar bu xususida ko'plab tadqiqotlar olib borishgan va bir necha usullarni o'ylab chiqishgan.

Sinchkovlikni oshiruvchi omillar

Ziyraklik, bu narsalarga va voqea-hodisalarga diqqatni qaratishdir. Odatda qarindoshlarimizning yangi tug'ilgan chaqaloqni beshigi tepasida turib, «Ziyrakligini ko'r buni, diqqat bilan qarayapti» degan maqtovlarni ko'p bora eshitganmiz. Aslida esa chaqaloqning nigohini sinchkov deb bo'lmaydi, chunki u bir joyga uzoq qarab turolmaydi. Ziyraklikda diqqatni jamlab turish bilan birga qiziqishni so'ndirmasdan, yangi axborotni ko'p hajmda qabul qilish ham muhim sanaladi. Kichik yoshdagi bolalarning diqqatini jamlay olishi uning sog'lig'i va hissiyotlariga ham bog'liq. Qorni og'rib turgan go'dak hech qachon ertakni oxirigacha eshitolmaydi. Yoki bola xarxasha qilayotganida qo'g'irchoq teatrida bir necha daqiqadan ortiq o'tirolmaydi. Agar farzandingiz siz istayotgandek ziyrak bo'lishini xohlasangiz, birinchi navbatda uning sog'ligini nazoratga oling. Keyin bolaning diqqatini oshirishda boshqa omillarni ishga solsangiz bo'ladi.

Yangilik. Sodir bo'layotgan hodisa yoki ma'lumotning yangiligi bolaning e'tiborini tezda jalb qiladi. Masalan, agar siz hayvonlar haqidagi yangi kitobni farzandingizga ko'rsatmokchi bo'lsangiz, unda bolaning diqqatini tortadigan yorqin rasmlar bo'lishi kerak.

Xabardorlik. Birinchi punktning aksi. Ilgarigi bilimlarini to'ldiruvchi, mustahkamlovchi ma'lumot. Farzandingizning bir ertakni qayta-qayta eshitgisi kelishi, bir multfilmni takror ko'rishi bunga misol bo'ladi.

Qiziqish. Har bir yangi ma'lumot bolaning qiziqishlariga mos bo'lgani ma'qul. Agar qizingiz spektaklni diqqat bilan ko'rishini istasangiz, unda malikalar, shahzodalar albatta ishtirok etishi kerak. O'g'lingizning e'tiborini tortish uchun esa mashinalar, kemalar, samolyotlar haqidagi narsalarni ko'rsating.

Xatar darajasi. Agar bolani do'konda qimmat kitobni qo'lga olgani uchun urishib berilsa, bu kitobga bo'lgan qiziqishni so'ndiradi. Ba'zida esa xavf-xatar aksincha ta'sir ko'rsatadi. Masalan, spektaklda bo'ri qo'zichoqga tashlanayotganini ko'rgan bola yirtqich hayvonni diqqat bilan kuzata boshlaydi.

Bolaning bilim darajasiga ma'lumotning to'g'ri kelishi. O'rganilayotgan ob'ekt bolaga tushunarli bo'lishi kerak. Uni o'rganishi uchun ko'p kuch sarflamasligi lozim. 3 yashar farzandingizga ingliz tilini o'rgatayotgan bo'lsangiz, yangi so'zlarning ko'pligi bolaning diqqatini so'ndiradi.

Bolaning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olish. Farzandingizning fe'l-atvorini, odatlarini, xohish-istaklarini nazardan qochirmang. Bola eshitish orqali ma'lumotni ko'p olsa, u ertakni jon deb eshitadi, lekin ekrandagi multfilm ikkinchi darajada qoladi.

Sabab. Sir emaski, sovg'alar va rag'batlantirish o'qishga yordam beradi. Bola biron nimani diqqat bilan kuzatgani uchun mukofot olishini bilsa, u yanada e'tiborini kuchaytiradi. Lekin ota-onalar bu borada me'yorni bilishlari zarur.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bolada kechayotgan har bir holat va o'zgarishni ko'zdan qochirmagan holda ularga to'g'ri maslahat va yo'nalish berish lozim. Chunki bunday davrda ota – onadan boshqa hech kim bolani chuqur tushuna olmaydi va unga foydali maslahatlar bermaydi. Shuning uchun ota – onalar bolalari bilan ko'proq vaqtlari o'tkazishlari lozim, bo'lmasa farzandlarini yo'qotib qo'yishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://darakchi.uz/oz/36209>
2. Imomqulova, F. (2022) “ОИЛАДА ТАРБИЯНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ
3. Fitrat. “Oila”
4. Mamatqulov A. “Ta'lim sifatini oshirishda oilaning o'rni”. Pedagogik ta'lim klasteri:muammo va yechimlar. Interntional conference. Chirchik, Uzbekistan.2021